

ΕΚΤΑΚΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 14ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2000

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΡΤΕΜΙΑΔΟΥ

ΤΡΙΠΛΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΣΤΟ ΕΡΓΟ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΟΥ ΚΥΠΡΙΟ - ΓΑΛΛΟΥ ΠΟΙΗΤΗ
G U S T A V E L A F F O N
(1835 Λάρνακα — 1906 Κωνσταντινούπολη)

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Κ. R O G E R M I L L I E X

Δέν κρύβω τή χαρά πού μου προκαλεῖ ἡ σημερινή ἐκδήλωση, χαρά συνδεδεμένη μέ τίς δύο εὐτυχισμένες θητεῖες μου στό νεο-ἐλληνικό χῶρο. Στήν πρώτη πού κράτησε 23 εὐλογημένα χρόνια, στήν κύρια Ἑλλάδα, κάτω ἀπό τήν ἐμπνευσμένη, τήν ἱστορική καθοδήγηση τοῦ Octave Merlier, εἴχαμε τὸ προνόμιο νὰ δουλέψουμε στό σταυροδρόμι τῆς γαλλικῆς καί τῆς ἐλληνικῆς παιδείας. Πρὶν ἀπὸ 40 χρόνια ἤρθε νὰ προστεθεῖ μία τρίτη διάσταση, αὐτὴ τοῦ Κυπριακοῦ ἐλληνισμοῦ, στή δεύτερη θητεία, 12 χρόνια συνέχεια (1959-1971), στή μικρὴ ἀκριβὴ Ἑλλάδα τοῦ Νότου. Σήμερα ἡ μοναδική περίπτωση τοῦ Gustave Laffon μᾶς βάζει κατευθεῖαν στό πνευματικὸ τρίστρατο, μιά πού Γάλλος ὑπήκοος καί 30 χρόνια προξενικός ὑπάλληλος τῆς χώρας του, ἔχει μόνο γεννήθηκε στή Λάρνακα ἀλλὰ ἀγάπησε βαθειὰ καί πιστὰ τὸ Νησί, ἐνῶ μέ τὴν πέννα ὑπηρέτησε τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καί ποίηση καί πιὸ γενικὰ τὴν ἐλληνικὴ ὑπόθεση.

* Τὰ περισσότερα στοιχεῖα τῆς ὁμιλίας εἶναι παρμένα ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς γαλλόφωνης ἀνακοίνωσης πού εἶχα παρουσιάσει στό πρῶτο διεθνὲς συνέδριο Κυπρολογίας μέ τίτλο «Esquisse d'une biographie de Gustave Laffon (1835-1906)», ἡ ὁποία δημοσιεύθηκε στὰ Πρακτικά τοῦ συνεδρίου (τόμ. Γ'-2, Λευκωσία, 1973, σσ. 221-236).

«Τὸ μῆλο πέφτει κάτω ἀπὸ τὴ μηλιά». Ὁ Βρετόνος πατέρας τοῦ Gustave, ὁ ἱατρός Adolphe Laffon, δὲν περιορίζεται στὴν περιθάλψη τῶν ντόπιων Γάλλων — τῆς λεγομένης Nation Française — τῆς Λάρνακας καὶ ἔπειτα τῆς Λευκωσίας, ὅπου ταυ-τόχρονα θὰ ἀναλάβει τὰ προξενικὰ συμφέροντα καὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἑλλάδας. Πέρα ἀπὸ τὰ ἐπίσημά του καθήκοντα, ὁ ἐπίτιμος πρόξενος δείχνει ἔμπρακτα τὴ συμ-πάθειά του πρὸς τοὺς Ἑλληνας ραγιάδες. Τὸ 1853, ὅταν αὐτοὶ ζητᾶνε νὰ ἠχῆσουν πάλι οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν τους, πού 300 χρόνια εἶχαν σιγήσει, ὁ Adolphe Laffon ὑποστηρίζει ἐνεργητικὰ τὸ αἴτημα αὐτὸ τοῦ ὀρθόδοξου πληθυσμοῦ καὶ φαί-νεται ὅτι ὁ ἔντονος τόνος τοῦ ξένου συνηγόρου τοῦ πάει πρὸς τὸ πέρα ἀπ' αὐτὸ τοῦ συνετοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου. Ἔτσι τὴ φιλελληνικὴ διάθεση τὴ βρῆκε ἔτοιμη μέσα στὴν κούνια του, ὁ μικρὸς Gustave.

Ἔχουμε τὸ πιστοποιητικὸ γεννήσεως τοῦ θετοῦ Κυπρίου, στὴ μορφὴ ἑνὸς γρα-φικοῦ ἔμμετρου τετράστιχου:

*Πατρίδα ἔχω τὸ χρυσὸ
τῆς Κύπρου τὸ νησί
πού βγάζει κόρες ὁμορφες
καὶ νόστιμο κρασί*

Γιὰ τίς «κόρες ὁμορφες» φαίνεται ὅτι ὁ νεαρός μας ἐνδιαφέρθηκε ἀπὸ παιδί, ἀν κρίνουμε ἀπὸ διάφορα 12 χρονῶν κορίτσια πού ἀναφέρονται στὰ γραπτὰ του μὲ τὰ ὀνόματά τους, Μαριγώ, Μαργαρώ, ἢ Φρόσω.

Ἀπὸ τὸ διπλὰ χαρισματικὸ του Νησί δύο φορές ἀπομακρύνεται ὁ Gustave στὰ νιάτα του: τὴν πρώτη, γιὰ τὸ γειτονικὸ Λίβανο, μὲ σκοπὸ μιὰ καλύτερη μόρφωση στὸ περίφημο κολλέγιο τῶν Ἰησοιτῶν, ὅπου μαθαίνει λατινικὰ καὶ εὐρωπαϊκὲς ξένες γλῶσσες· τὴ δεύτερη, 19 χρονῶν πιά, ὅταν ὑπηρετεῖ τὴν πρώτη του πατρίδα ὡς διερ-μηνέας, στὸ γαλλικὸ στρατό, κατὰ τὸν κριμαϊκὸ πόλεμο.

Ἀλλὰ αὐτὸ πού μᾶς ἐνδιαφέρει πρῶτιστα εἶναι ἡ ἔλληνομάθεια τοῦ ἀγοριοῦ.

Τὴν ἐποχὴ πού φοιτοῦσε στὴν Ἑλληνικὴ Σχολὴ τῆς Λευκωσίας, ὅπου θὰ γίνεαι ἀργότερα τὸ περίφημο Παγκύπριο Γυμνάσιο, μ' ὅλα τὰ ζωντανὰ ἐξωσχολικὰ ἐνδια-φέροντα πού ἀναφέραμε, τὰ ἑλληνικὰ τὰ διδάχτηκε συστηματικὰ σ' ὅλες τίς μορφές τους. Τὰ ἀρχαῖα φαίνεται ὅτι ὁ Laffon ἐξακολούθησε καὶ τὰ καλλιεργοῦσε καὶ πέρα ἀπὸ τὰ μαθητικὰ του χρόνια, ἀφοῦ ἐξηντάρης πιά, στὸ τέλος τῆς προξενικῆς καριέρας του καὶ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν οἰκεία του Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, στὴ Χιλή, ἀσχολεῖται γιὰ χάρη τῶν Ἑλληνοπαίδων, μὲ τὴ μεταγλώττιση τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀνα-κρέοντα.

Ἡ καθαρεύουσα, πού ὀπωσδήποτε τὴν ἔμαθε πάνω στὰ θρανία, κάνει κάπου κά-

που μιὰ σποραδική ἐμφάνιση στὰ ποιήματά του. Μόνο σὲ μερικὰ κατοπινὰ ἐπίσημα κείμενα, τὴ μεταχειρίζεται ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, ὅπως στοὺς τρεῖς ὕμνους του, στὸν Σουλτάνο, στὸν Πατριάρχη Ἰωακείμ τὸν Δ' καὶ στὸν Κωνσταντῖνο Ζάππα.

Ὅσο γιὰ τὴ γνώση καὶ χρῆση τῆς δημοτικῆς, ἐντυπωσιακὴ εἶναι ἡ οἰκειότητα ποὺ ἀπέκτησε μαζί της τὸ τέκνο τῶν Φράγκων. Συνήθως εἶναι ἡ κοινὴ, πανελληνία δημοτικὴ, μόνο ἐλάχιστοι διαλεκτισμοὶ ὑπενθυμίζουν τὸ κυπριακὸ ξεκίνημα τῆς ἐλληνομάθειάς του, λ.χ. κατὰλξη σὲ -ες στὸν πληθυντικὸ τοῦ θηλυκοῦ («ταῖς πληγωμέναις ταῖς καρδιῆς») ἢ μερικὲς λέξεις ὅπως «ψές», «μακρά».

Γενικὰ τὴ γλώσσα τὴ θέλει καθαρὴ, γυμνὴ ἀπὸ ξένα στολίδια. Ὅταν γεωγραφικὰ θὰ εἶναι στὴν καρδιὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ, δηλαδὴ ὅταν διορίζεται ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας στὸν Πειραιᾶ, θὰ τοῦ κακοφανεῖ ἡ ξενομανία τῶν σημερινῶν Φραγκομανῶν Ἑλλήνων καὶ μὲ τὴ γνωστὴ ἀπολυτότητα τῶν νεοφωτιστῶν ἐξέφρασε τὸ σχετικὸ «ιαράπονό του», ἔτσι τιτλοφορεῖται τὸ ποίημά του: *Φράγκικος εἶν' ὁ χορός, φράγκικα τὰ τραγούδια — μὲ φράγκικα ὀνόματα βαπτίζουν τὰ λουλούδια*. Ἐκεῖνος μὲ νοσταλγία ἀναπολεῖ τὴ γνήσια λαϊκὴ Μούσα: «*Αχ! πείτε μου ποῦ τραγουδοῦν τῆς κλεφτουριᾶς τραγούδια*». Ἐμφανεῖς σὲ μερικὰ κείμενά του οἱ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὅπως στὸ «Ἐλεγεῖον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ αἰδιδίμου Ἀχιλλέως Παράσχου».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Παράσχο, τὸν Βερναρδάτο, ὁ Laffon διάβασε Βαλαωρίτη καὶ σὲ μιὰν ἄλλη νότα ποὺ τοῦ εἶναι ἀγαπητὴ, τὴ σατιρικὴ, τὸν Σουρῆ. Ὅσο γιὰ τὸν πρωτόπλορο Διονύσιο Σολωμό, ἀξιοσημείωτο εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὁ Laffon μετέφρασε σὲ στίχους τὸν «Ἕγμο εἰς τὴν Ἑλευθερίαν»· κι ἦταν φαίνεται τόσο περήφανος γι' αὐτὴ του τὴ μετάφραση ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ Παρίσι τὸ 1880, ὥστε τὴ χάριζε στοὺς γύρω του σὰν ἐπισκεπτήριο.

Ἄς γυρίσουμε στὸ νεαρὸ Gustave στὴ Λάρνακα. Μᾶς τὸν παρουσιάζουν ὡς γοητευτικὸ ἄντρα ψηλό, μὲ πλοῦσια καστανὰ μαλλιά, μὲ πρόσωπο γλυκὸ καὶ ἐλκυστικὸ, προικισμένο μὲ μιὰ φλογερὴ καρδιὰ — «ἡ εὐαίσθητη καρδιά μου» — ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος καὶ μὲ εὐφλεκτο ταμπεραμέντο, στάθηκε ὁ Don Juan τῆς γενιᾶς του. Δυστυχῶς οἱ ἐρωτικές του ὁρμές δὲν σεβόντουσαν μερικὲς φορές τὰ συζυγικὰ δικαιώματα τῶν κατακτητῶν καὶ εἶχε τότε νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν ὀργὴ τῶν Ὁθωμανῶν συζύγων. Σύμφωνα μὲ μιὰ παράδοση ἀναγκάστηκε μιὰ φορὰ ὁ πατέρας του νὰ τὸν βάλει σ' ἓνα καράβι γιὰ τὴ Μασσαλία, γιὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ τουφέκι ἐνὸς ἐξαγριωμένου τούρκου συζύγου.

«*Εὐαίσθητη*» παρέμεινε πολλὰ χρόνια ἡ καρδιὰ του. Τὴ ρωτᾷει:

*Δὲν μοῦ λές, καρδιά μου, πότε
θὲ νὰ παύσεις νὰ ἀγαπᾷς;*

*Τί παθαίνεις ολόενα
καὶ γοργὰ γοργὰ κτυπᾶς;*

Στὴ Σμύρνη, ἐνῶ ἡ χάρις τῆς δεύτερης Madame Laffon —καὶ ἡ πρώτη ἡ Κρητικιά ἡ Ἀννὲτ Μοάτσου, ἦταν πολὺ ὁμορφῆ— καὶ ἡ «αλυγερή» τῆς μέση βρίσκει θαυμαστές καὶ προκαλοῦν ἀκόμα καὶ τραγούδι, ἡ καρδιά τοῦ ἀδιόρθωτου συζύγου τῆς συγκινεῖται ἀπὸ τὶς Σμυρنيές μὲ «τὰ φλογερά τους μάτια» τὴν ὥρα ποὺ σεργιανίζου στὴν προκυμαία.

Ἄλλὰ πῶς σοβαρὸς ἀπασχολήσεις περιμένουν τώρα τὸ θετὸ Κύπριο ὅταν ἐκεῖ πληροφορεῖται τὴν καινούργια ἱστορικὴ περιπέτεια ποὺ θὰ γνωρίσει τὸ ἀγαπημένο του Νησί, ὅταν δηλαδὴ πουλιέται —εἶναι ἡ ὠμὴ ἱστορικὴ πραγματικότητα— ἀπὸ τοὺς Ὁθωμανοὺς στοὺς Βρετανοὺς. Τρέχει τότε νὰ ζήσει ἀπὸ κοντὰ τὸ συγκλονιστικὸ γεγονός. Βοηθάει τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο νὰ γράψει, ὡς ἐθνάρχης, τὴν προσφώνησή του στὸν Ἀγγλο ναύαρχο Λόρδο Hay, τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἀποβιβαστεῖ στὰ Κυπριακὰ παράλια. Στις 12 Ἰουλίου τοῦ 1878, εἶναι παρὼν στὴν τελετὴ τῆς ἔπαρσης τῆς ἀγγλικῆς σημαίας πάνω στὰ Βενετσιάνικα τείχη τῆς Λευκωσίας, στὴν Πύλη τῆς Πάφου.

Μαζὶ μ' ὅλους τοὺς Κύπριους εἶχε ἐλπίζει ὁ Laffon ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καθεστώτος τοῦ Νησιοῦ θὰ ἔφερνε μιὰ ριζικὴ καὶ εὐτυχισμένη ἀλλαγὴ. Φαίνεται ὅτι τὰ νέα ἀφεντικὰ τὸν ξεχώρισαν καὶ τοῦ προτεῖνανε μιὰ σημαντικὴ διοικητικὴ θέση. Ἐτοιμὸς ἦταν νὰ θυσιάσει τὴ διπλωματικὴ του καριέρα (ποὺ τὴν εἶχε ἀρχίσει στὰ Χανιά καὶ συνέχισε στὰ Ἱεροσόλυμα, στὴ Λάρνακα γιὰ 8-9 χρόνια, καὶ κατόπιν στὴ Σμύρνη πρὶν διοριστεῖ στὴν Ἀδριανούπολη), μὲ τὴν προοπτικὴ ἢ διοίκηση τοῦ Νησιοῦ νὰ ἔπαιρνε εὐρωπαϊκὸ χαρακτήρα. Σὰν διαπίστωσε ὅμως ὅτι τὸ Νησί θὰ ἔμενε κάτω ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἀπαράλλαχτους ὀθωμανικοὺς νόμους, ἀπέρριψε τὴν πρόταση τῶν Ἀγγλων.

Ὁ διορισμὸς του τώρα στὸν Πειραιᾶ θὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ ζήσει ἀπὸ κοντὰ τὸν παλμὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἑλληνισμοῦ. Συμμετέχει στὴ λογοτεχνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, συνδέεται φιλικὰ, τὸ εἶδαμε, μὲ γνωστοὺς συγγραφεῖς ἀλλὰ καὶ μὲ ἄσημους νέους ποιητές. Ἡ ιδιότητά του, τοῦ ξένου ἑλληνόφωνου ποιητῆ, τὸν κάνουν δημοφιλέστατο στὴν νεολαία τῆς πρωτεύουσας. Σὲ μιὰ βραδιά στὸν Παρνασσὸ ἔπου ἀπαγγέλνει ποιήματά του, ἀποθεώνεται. Αὐτὰ τὰ ποιήματα τὰ εἶχε πρωτοδημοσιεύσει σὲ κυπριακὰ, ἀλλὰ καὶ σὲ ἑλλαδίτικα περιοδικὰ. Ἀναφέρεται μιὰ ὠραία συνολικὴ ἔκδοση 339 σελίδων μὲ τίτλο «Τὰ τραγούδια μου», ποὺ βγῆκε στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ 1896. Ἀκολούθησε μιὰ δεύτερη ἔκδοση στὴ Λευκωσία τὸ 1900. Τὰ Ἐπαντὰ του συγκεντρώθηκαν σὲ μιὰ μεταθανάτια ἐπανέκδοση στὴ Λευκωσία.

Στήν Ἀθήνα ἔχει κάποιες διασυνδέσεις μὲ τὴν ἑλληνικὴ πολιτικὴ ζωὴ πού τὴν παρακολουθεῖ μ' ἓνα ἐνδιαφέρον πού πάει πρὸς τὰ ἐπίσημα ἐπαγγελματικά του καθήκοντα. Ἐνα ποίημά του κάνει μνεῖα τῶν ἐκλογῶν, «τῆς μαύρης ψήφου» καὶ τοῦ τύπου τοῦ «κομματάρχη». Ἡ προσοχὴ τοῦ Laffon ἀγκαλιάζει καὶ τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, τὴ λαϊκὴ. Μᾶς κάνει ἓνα γραφικὸ πορτραῖτο τοῦ τύπου τοῦ ζητιάνου καὶ χαιρετίζει τοὺς μάγκες τῆς Ἀθήνας πού ζηλεύει τὴν ξέγνοιαστὴ καρδιά τους:

*Χαρὰ σὲ σᾶς, τραμποῦκοι, μάγκες
πὸ δίχως νάχετε παρὰ
βάζετε ὄρτσα τὸ καπέλο
καὶ ζῆτε πάντα μὲ χαρὰ*

Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Τρικούπης τιμᾶει τὸν φιλέλληνα πρόξενο, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ὁ ἀντίπαλός του ὁ Δεληγιάννης. Μᾶς πληροφοροῦν μάλιστα ὅτι ὁ Τρικούπης τοῦ εἶχε ἐμπιστευτεῖ μιὰ ἀνεπίσημη ἀποστολὴ στὸ Παρίσι μὲ σκοπὸ νὰ προτείνουν στὸν Τσάρο Ἀλέξανδρο νὰ μεσολαβήσει γιὰ τὸν κανονισμὸ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἀλλὰ ἡ σχετικὴ προσπάθεια δὲν εἶχε ἀποτέλεσμα.

Ξαφνικὰ ὅλη ἡ ρωμαϊκὴ γοητεία διακόπτεται καὶ γίνεται θέμα ἔντονης νοσταλγίας, στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου ὅπου ρίχνει τὸν Laffon ὁ τελευταῖος του διορισμὸς στὸ Σαντιάγκο τῆς Χιλῆς. «Μέσα στὰ βουνὰ τὰ μαῦρα», καθὼς λέει τὶς θεόρατες Ἄνδεις, ἡ φαντασία του φέρνει πίσω τὸν Ὀλυμπο, τὴν κλεφτουριά, τὸ '21, ὡς καὶ τὴ σύγχρονη ἐλκυστικὴ Ἀθήνα καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ξαναζεῖ μὲ τὴ φαντασία του τὰ Ἀθηναϊκὰ καφνεῖα μὲ τὶς παθιασμένες πολιτικὲς συζητήσεις καὶ ἀναπολεῖ τὸ Φάληρο ὅπου οἱ Ἀθηναῖες κάνουν μπάνιο «μετὰ μουσικῆς» καὶ μὲ τὸ φεγγαράκι. Ἔτσι πολεμᾶει τὴ «μαύρη ξενητεία», μεταχειρίζεται τὴν πατροπαράδοτη ἔκφραση, ὥσπου νὰ γυρίσει ὀριστικά, κατὰ τὸ 1891, στὴν ἀγαπημένη του Ἀνατολή.

Στὰ 1900 ὁ Laffon θ' ἀξιοθεῖ νὰ κάνει ἀκόμα ἓνα προσκύνημα, τὸ τελευταῖο, στὴ γενέτειρά του. Κάτι ἄλλαξε στὴν Κύπρο: ἡ βαρεῖα παρουσία τοῦ κατακτητῆ. Κάτι δὲν ἄλλαξε : ἡ γυναικεῖα ὁμορφιὰ ἀλλὰ ἀπλησίαστὴ πιά, μᾶς λέει ὁ ἴδιος, στὸν 65 χρόνων ἐπισκέπτῃ:

*Ἐφυγα νέος κι ἦλθα γέρος
πτωχὴ μου Κύπρος, ὡς ἐδῶ
γιατὶ τὰ μάτια μου πρὶν κλείσω
ἐδίφουν νὰ σὲ ξαναδῶ.*

*Βοήκα Ἐγγλέζους ντούρους, ντούρους
 πού εἰς τὸ κάθε πάτημά τους
 τὸ νοιώθεις ὅτι σὲ κρατοῦν
 μὰ βοήκα κι ὁμορφες κοπέλες
 σὰν κυπαρίσσια λυγερές
 καὶ εἶπα «Νειάτα μου, ποῦ εἶσθε»
 καὶ τόπα ἑκατὸ φορές.*

Πρέπει ὅμως νὰ ποῦμε ὅτι τὸ προσκύνημα δὲν ἦταν ἐντελῶς συναισθηματικό. Ἄνθρωπος τῶν σχεδίων ὁ Laffon ἐρχόταν νὰ ἱκανοποιήσει μιὰ ἤδη παλιὰ ἐπιθυμία ἀκόμη ἀπραγματοποίητη, τοῦ Κυπριακοῦ πληθυσμοῦ: τὴν ἴδρυση δηλαδή μιᾶς Γεωργικῆς Τράπεζας προορισμένης νὰ βοηθήσει τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς τοῦ νησιοῦ. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ εἶχε συγκεντρώσει ἀγγλικά καὶ γαλλικά κεφάλαια, ζητώντας ὅμως νὰ εἶναι ὁ μόνος διοικητὴς τοῦ καταστήματος γιὰ 30 χρόνια, πράγμα πού δηλώνει ἀρκετὴ αἰσιοδοξία ἐκ μέρους ἑνὸς 65χρονοῦ ἀνδρός. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ ἀρκετὲς συζητήσεις τὸ σχέδιο ναυάγησε. Τουλάχιστον στὸν πνευματικὸ τομέα εἶχε ὁ γέροποιητὴς μιὰ λαμπρὴ ἱκανοποίηση: τὴν θερμὴ ἐκδήλωση πού ὀργάνωσαν στὴ Λεμεσό οἱ πιστοὶ θαυμαστὲς τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου.

Μιὰ μέρα ὁ πρέσβης τῆς Γαλλίας στὴν πόλη Paul Cambon, κάνοντας ὑπαινιγμὸ στὸ φλογερὸ φιλελληνισμὸ του, φαίνεται ὅτι δήλωσε στὸν Laffon: «Κύριε, μὰ τὴν ἀλήθεια, κάνατε λάθος στὴν ὑπερηκόητά σας;» Τότε μιὰ στενὴ ἀντίληψη τοῦ ἐθνικισμοῦ ἦταν συνηθισμένον πράγμα, εἰδικὰ στοὺς διπλωματικούς κύκλους. Νοοτροπία πού τὸ μάθαμε, φεῦ, προσωπικά κι ἐμεῖς, ἄφησε ἴχνη καὶ στὴν ἐποχὴ μας στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ φαίνεται εὐτυχῶς ὅτι τείνει τώρα νὰ ἐξαφανιστεῖ. Ἴσως νὰ μὴν ἤξερε ὁ Πρέσβης ὅτι στὴν περίπτωσι τοῦ Laffon ἡ λατρεία τῆς πρώτης πατρίδας ἐνωνόταν ἀρμονικὰ μὲ τὴν ἀγάπη τῆς «δεύτερης μητέρας». Ἐχομε γι' αὐτὴ τὴν ἔνωσι μιὰ λαμπρὴ ἀπόδειξι πού χρονολογεῖται ἀπὸ τὶς δυστυχίες τῆς Γαλλίας στὸν καταστροφικὸ γερμανο-γαλλικὸ πόλεμο τοῦ 1870. Τότε ὁ ὑποπρόξενος συνθέτει ἕναν ὕμνο μὲ δικά του λόγια καὶ μὲ τὸ σκοπὸ τῆς Μασσαλιώτιδας τὸ τραγουδᾶνε οἱ γαλλόφωνοι κάτοικοι τῆς Λάρνακας. Σὲ παραπάνω ἀπὸ μιὰ φορὰ, τὰ ποιήματά του θὰ φιλοξενήσουν τὴν εἰκόνα τῆς «πενθοφορούσας» πατρίδας, τὸ 1885 ἀκόμα συνδεμένη τώρα μὲ τὸ θάνατο τοῦ Victor Hugo. Ἡ στοργὴ του πρὸς τὶς δύο μαρτυρικὲς ἐπαρχίες ἐμπνέει στὸν ἐκπρόσωπο τῆς Γαλλίας τὸ σχέδιο τῆς ἐγκατάστασις ἀπὸ τὴν Ἀλσατία καὶ τὴ Λωρραίνη. Ἡ πρότασι δὲν υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὶς ἀνώτερες στὴν Κύπρο προσφύγων γαλλικὲς ἀρχὲς ἀλλὰ παραμένει ἐνδεικτικὴ τῆς πατριωτικῆς θλίψης καὶ συμπαράστασις τοῦ ντόπιου ἐκπροσώπου τῆς Γαλλίας. Καὶ νὰ μὴν

ξεχάσουμεῶτι τὴν σπουδαία ὑπόθεση τῆς διάδοσης τῆς γλώσσας μας, τὴν ὑπηρετήσε κατευθείαν διδάσκοντάς τὴν προσωπικὰ καὶ κατὰ σύμπτωση τὴν ἴδια χρονιὰ '71-'72.

Ἄς ποῦμε τώρα ὅτι ὁ φιλελληνισμὸς τοῦ Laffon ὄχι μόνον δὲν ἦταν ἐπιθετικὸς, ἀλλὰ ἀντίθετα ἦταν συμφιλιοτικὸς. Εἶχε μάθει τὰ τούρκικα στὴν Κύπρο καὶ φαίνεται ὅτι τὰ καλλιέργησε ὕστερα στὰ τουρκόφωνα μέρη ποὺ διορίστηκε. Στὸν Ὑμνο τοῦ ἀφιερώνει στὸ Σουλτάνο κάνει λόγο γιὰ «κοινὴ πατρίδα». Στούς Ἑλληνας τῆς Σμύρνης συνιστᾷ νὰ μεγαλώσουνε τὰ παιδιά τους μ' ἓνα πνεῦμα φιλίας μὲ τοὺς Τούρκους. Καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ ἐγκαινιάζεται στὴν Πόλη ἡ ἑλληνο-καθολικὴ Σχολή, ὁ Laffon καθορίζει τὴ δική της ἀποστολὴ ὡς τὴν οἰκοδομὴ μιᾶς γέφυρας φιλίας ἀνάμεσα στὴ Δύση καὶ Ἄνατολή:

*Γέφυρα ἀγάπης μᾶλλον, παῖδες σεῖς, οἰκοδομεῖτε
ἐπ' αὐτῆς νὰ φιληθῶσι Δύση καὶ Ἄνατολή*

Στὴν ἴδια Πόλη ἐπρόκειτο ὁ ποιητῆς τῆς ἀγάπης νὰ τελειώσει τὴ ζωὴ του, ἐκείνη τὴν ἡμέρα τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1906, ὅπου ἐνῶ περπατοῦσε σ' ἓνα δημόσιο κῆπο, τὸν ἔριξε κάτω μιὰ κεραυνοβόλα καρδιακὴ συγκοπὴ. Συμβολικὸ τὸ μέρος τῆς τρίτης διάστασης τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του. Τὶς δύο πρῶτες διαστάσεις τὶς εἶχε ἀνακεφαλαιώσει στὸ τελευταῖο ποίημα τῆς συλλογῆς του μὲ τίτλο: «Εἰς τὸν τάφον μου».

Γιὰ νὰ τελειώσουμε τὸ μικρὸ ἔπαινο ποὺ προσπαθήσαμε σήμερα νὰ κάνουμε στὴ μνήμη του, ἄς διαβάσουμε αὐτὸ τὸ ἐπιτάφιο τετράστιχο, ὅπου ἐκφράζει τὴν ὕστατη ἐπιθυμία:

*Δὲν θέλω γράμματα χρυσὰ οὔτε πελεκημένα
δύο λόγια μόνον μ' ἀρκοῦν, δυὸ λόγια ἀγαπημένα
ἐδῶ κοιμᾶται ὁ Laffon, τὸ γένος ἦτο Γάλλος
πλὴν τῆς Ἑλλάδος ἐραστὴς καὶ θαυμαστὴς μεγάλος.*